

## ท่องบ่น

พระอาจารย์สงบ มนัสสุนโต

ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม วันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๖๗

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

**ถาม :** เรื่อง “ความเห็น”

กราบนมัสการหลวงพ่อ เห็นแบบนี้เรียกว่าเห็นถูกหรือไม่คะ

หนูพิจารณากายอาการ ๓๒ ใช้วิธีท่องพาจิตไปดูภายในกาย ทำแบบนี้เป็นฐานจนเห็นว่าอวัยวะทุกชิ้นเกิดการประกอบของธาตุ ๔ ไม่มีอะไรเกินนี้ ที่ต่างกันเพราะบางชิ้นมีธาตุที่ประกอบมากน้อยต่างกัน

พอจิตเห็นมีเพียงธาตุ เห็นธาตุนี้มาจากอาหาร น้ำดื่ม อุณภูมิ อากาศ ทำให้มีชีวิตอยู่ได้ เห็นธาตุเปลี่ยนแปลง เสื่อมตลอดเวลา เกิดมาแล้วไม่สามารถหยุดความเสื่อมได้เลย จิตยอมรับว่า นี่แหละความจริงของกาย ไม่ใช่เรา เกิดเอง เสื่อมเอง เปลี่ยนแปลงเอง จะเห็นความจริงนี้หรือไม่ เรามีสภาพแบบนี้

เมื่อจิตเห็น จิตยอมรับว่าความจริงนี้ว่าทุกข์ พอเห็นแบบนี้เป็นฐาน ทำให้เห็นความรู้สึก ความจำ ความคิด ความรับรู้ พอเห็นว่า กายไม่ใช่เรา นามเหล่านี้ไม่ใช่เรา แต่เกิดจากการกระทบกับภายนอก ทำให้เกิดความรู้สึก ความจำ ความคิด การรับรู้เห็นว่าเกิดชัด เกิดชั่วขณะหนึ่ง ดับไป พอเหตุกระทบใหม่ก็เกิดดับต่อไปเรื่อยๆ

เห็นผ่านฐานกาย เห็นด้วยว่าเวลากระทบจิตแยกจากนี้คือความรู้สึกแบบนี้ นี่คิดดีหรือไม่ดี นี่ความจำ นี่รู้ ทั้งหมดนี้คือรับรู้หรือเห็นแยกในจิต เขาจะดับลงไปเอง ไม่ปรุงแต่งให้ทุกข์กายซ้ำซ้อนอยู่กับการพิจารณากายเป็นฐาน และฝึกแบบนี้ไปเรื่อยๆ ทำให้แยกจิตจนเห็นเพราะอะไรจึงเป็นแบบนี้ ไม่ใช่เราเพราะอะไร แต่เมื่อไหร่ที่ไม่แยก ไม่เห็นแบบนี้ จะเป็นเราคิด เราารู้สึก เราจำ เรารับรู้ และมีเราเป็นทุกข์ค่ะ

ตอนนี้หนูฝึกแบบนี้ แยกได้แค่นี้ ท่านอาจารย์น้อมทราบค่ะ

**ตอบ :** นี่คำถามเนาะ ความเห็น ว่าเขาเห็นอย่างนี้มันมีอาการอย่างใด มันมีความรับรู้ขนาดไหน การประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างนี้มันถูกต้องชอบธรรมหรือไม่ มันเป็นเรื่องจริงหรือไม่ นี่ถ้าพูดถึงคำถามเขาถามแบบนี้

แต่ถ้าเป็นเราตอบนะ เราตอบว่า เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะปรินิพพาน ใจ ฝากศาสนาไว้กับบริษัท ๔ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา

อุบาสก อุบาสิกา ชาวพุทธเราเวลาทำบุญทำกุศล เราไปวัดไปวานี้ด้วยศรัทธาความเชื่อของเรา ทำบุญทำกุศลของเรา ถ้าคนที่มีศรัทธาความเชื่อในรากหญ้าเขาบอกว่า ต้องทำบุญกุศล พอเกิดไปภพชาติหน้าๆ เราจะได้มีอยู่มีกิน เราจะได้มีทรัพย์สมบัติ เราจะได้ไม่ทุกข์ไม่ยากจนเกินไป นี่ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ผลของการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ

ผู้ที่มีอำนาจวาสนาขึ้นมาเขาก็บอกว่า ชีวิตประจำวันเราทำไม้มันทุกข์มันยากขนาดนี้ ถ้าทุกข์ยากขนาดนี้นะ เราจะมีสุขมากน้อยขนาดไหน ถ้ามีความสุขขึ้นมาะ เขาถึงให้ฝึกหัดประพฤติปฏิบัติใจ ถ้าฝึกหัดประพฤติปฏิบัติ ถ้าเท่าทันแล้วมันเท่าทันธรรมะ มันเท่าทันกิเลสในใจของตน เวลาเท่าทันกิเลสในใจของตน กิเลสมันแสดงตัวมันไม่ได้เต็มที่ เราก็มีความสุขพอสมควร

แล้วเวลาจะประพฤติปฏิบัติให้เป็นความจริงนะ มันเป็นเรื่องจริงมันมากกว่านี้เพราะอะไร เพราะว่าเราเกิดมาเป็นมนุษย์ใจ ปุณฺณคนหนา ปุณฺณ กัลยาณชน โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล สกิทาคามีมรรค สกิทาคามีผล อนาคามีมรรค อนาคามีผล อรหัตตมรรค อรหัตตผล มรรค ๔ ผล ๔ ใจ

ศาสนาไหนไม่มีมรรค ศาสนานั้นไม่มีผล

เวลาการฝึกหัดปฏิบัติเราก็จะฝึกหัดปฏิบัติของเรา ฉะนั้น ชาวพุทธเรา ถ้าเกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดมาได้พบพระพุทธศาสนา ถ้าความเชื่อความศรัทธานี้คือทรัพย์สินสมบัติของตน ใครแสวงหาทรัพย์สินสมบัติได้มากน้อยขนาดไหนก็ยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นของเราๆ ใจ

แต่คนที่มีความฉลาดเขาเอาทรัพย์สินนั้นขนออกจากบ้านจากเรือนของเขา ทรัพย์สินที่ขนออกจากบ้านจากเรือนจะเป็นของเรา ให้อำนาจที่อยู่ในบ้านในเรือนของเรานะ มันจะตายไปกับเราโดยที่ไม่มีใครได้ผลประโยชน์จากมันไง ทำบุญทำกุศลคือว่าเราได้เสียสละทรัพย์สินออกไปจากสิทธิของเรา จากความคุ้มครองของเรา นั่นนะเป็นของเราใจ

เหมือนคนเราเกิดมาปลูกบ้านสร้างเรือน เวลาบ้านเรือนมันจะถูกไฟไหม้ ใครขนของทรัพย์สินสมบัติออกจากบ้านได้เท่าไร นั่นก็สมบัตินั้นได้ออกมาเหลือจากไฟไหม้บ้าน นี่ก็เหมือนกัน ไฟไหม้ชีวิต ชีวิตมันต้องสิ้นไปไง นี่พูดถึงว่าระดับบุญและบาปในพระพุทธศาสนา

เวลาประพฤติปฏิบัติละ

หลวงตาพระมหาบัวท่านสอนประจำ เวลาไปทำบุญกับท่านใจ

**รถมาเปล่าๆ กลับไปให้มีพุทธโธไปด้วย**

นี่ก็เหมือนกัน การฝึกหัดประพฤติปฏิบัติให้กำหนดอานาปานสติ ลมหายใจเข้าออก ให้ฝึกหัดปฏิบัติของเรา แล้วถ้าฝึกหัดปฏิบัติของเรานะ ได้มากได้น้อยมันก็เป็นวาสนาของคนใจ

ฉะนั้น ชาวพุทธเรา เราอยากให้ประพฤติปฏิบัติ อยากให้ได้ฝึกหัด เพราะเราเกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา ศาสนานี้มีคุณค่ามาก

ธรรมทูตๆ เขาไปเผยแผ่ใน ตะวันตก ในทวีปต่างๆ ถ้าเขาได้นับถือพระพุทธศาสนา เขามหัศจรรย์ๆ เพราะอะไร เพราะลัทธิศาสนาเขาไม่ได้สอนแบบนี้ ลัทธิศาสนาเขาสอนเป็นวิทยาศาสตร์ คงที่ตายตัวเป็นแบบนั้นใจ มันไม่เป็นอนิจจัง ไม่เป็นไตรลักษณ์ ไม่เป็นสัจจะความจริง แล้วไม่เป็นการที่ฝึกหัดปฏิบัติ ใครปฏิบัติได้มากได้น้อยขนาดไหน จิตใจเขาจะมีคุณงามความดีของเขาใจ

จะย้อนกลับมาคำถาม คำถามใจ “หนูพิจารณากายนี้ด้วยวิธีการท่องเอา ท่องพาจิต”

เราท่องจำ ภาคปริยัติ ปริยัติคือการท่องจำ ท่องจำเป็นความรู้ใหม่ เป็นความรู้ชนิดหนึ่ง การท่องจำคือการศึกษาคือภาคปริยัติ แล้วภาคปริยัติแล้วมาปฏิบัติไง

กรณีอย่างนี้มันถึงว่า หลวงตาพระมหาบัวท่านศึกษาจนจบมหา พอจบมหาแล้วท่านจะออกประพฤติปฏิบัติ แล้วกิเลสในใจมันก็แย่งขึ้นมาไง ทั้งๆ ที่ท่านมีศรัทธาของท่านมากมาย มหาศาล ท่านอยากปฏิบัติของท่าน แต่คนที่มีความวาทสนาเล็กน้อยขนาดไหน กิเลสมันก็มีวาทสนาเล็กน้อยเหมือนกัน

กิเลสมันเหมือนสระอยู่บนน้ำ น้ำน้อยสระก็อยู่ต่ำ พอน้ำเพิ่มมากขึ้นมันก็ดันสระสูงขึ้น คนมีวาทสนาเล็กน้อยขนาดไหน เวลาศึกษาขึ้นมามีภาคปริยัติ มีความรู้ขึ้นมา ทัศนคติของกิเลสมันก็สูงขึ้นเหมือนกัน เวลาจะออกประพฤติปฏิบัติขึ้นมาแล้วถ้ามันไม่มีละ

ฉะนั้น จะต้องหาผู้ที่รู้จริงเป็นผู้ยืนยัน ถึงไปหาหลวงปู่มัน

เวลาไปหาหลวงปู่มันนะ หลวงปู่มัน มันเป็นข้อเท็จจริงว่าหลวงปู่มันท่านรออยู่แล้ว รอธรรมทายาทที่จะไปศึกษาค้นคว้า เพราะหลวงปู่มันท่านรู้ของท่าน ถ้ารู้ของท่านแล้ว สิ่งที่มาแล้วท่านอยากจะให้มันได้ข้อเท็จจริงใจ

มหา มหาเรียนถึงเป็นมหานะ ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวิเศษยอดเยี่ยม เป็นศาสดา เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของชาวพุทธเลยละ แต่ท่องจำๆ ปริยัติการท่องจำมา เวลาปฏิบัติ กิเลสที่มันสุขอยู่ด้วย กิเลสมันก็กีดขวางไปตลอดนะ ฉะนั้น เวลาการประพฤติปฏิบัติมันจะทุกข์มาก

ทุกข์เพราะอะไร ทุกข์เพราะเราเคยทุกข์มาแล้วไง

เพราะหลวงปู่มันแสวงหาค้นคว้ามันทุกข์มาก่อน กิเลสมันบีบบีบใส่ไฟ กิเลสมันกีดมันขวางทุกชั้นตอน กิเลสนี้ โอ้โฮ! ลึกลับซับซ้อน แต่ด้วยบุญด้วยกุศลของท่าน ท่านทำปฏิบัติของ

ท่านจนถึงที่สุดแห่งทุกข์ แล้วท่านก็เห็นพวกเรา ใจเล็กน้อย ใจพวกทวารก ใจพวกที่ไม่รู้จักโลก ไม่รู้จักกิเลส มึงมาเถอะ เดี่ยวกิเลสมันหลอกมึงหัวป๋นนะ

ท่านถึงบอกว่า ให้เอาภาคปริยัติ คือกิเลสมันยึดมันถืของมันว่ามันรู้ เพราะเรามี การศึกษาภาคปริยัติท่องจำๆ นี่ไง แล้วท่องจำ ถ้าเราท่องจำแล้วเราก็มักให้เป็นแบบอย่างให้ ถูกต้องตามความท่องจำนั้น ตายอยู่นั่นแหละ ทุกข์อยู่นั่นแหละ ถ้ามีवासนามันก็จะแก้ไขมันเป็นขั้นๆ ใจ

ท่านถึงบอกว่า การท่องจำมา ภาคปริยัติที่ศึกษามาเป็นมหา ให้ใส่ลิ้นชักสมองไว้ แล้ว ลั่นกุญแจไว้ด้วยนะ อย่าให้มันแลบออกมา

ตอนนี้ก็เก็บไว้ก่อน พอภาวนาไปหน่อยเดียวมันก็แลบมาแล้ว “เออ! ไข่แล้ว จะเป็น สมานแล้ว อ้อ! บรรลุธรรมๆ บรรลุแล้ว” เพราะอะไร เพราะรู้หมดแล้ว

ใส่ลิ้นชักสมองไว้ แล้วลั่นกุญแจไว้ด้วย แล้วปฏิบัติไป ถ้าถึงที่สุดแล้วเป็นอันเดียวกัน ถึงที่สุดที่เรียนมานี้ใช่หมดเลย แต่ต้องปฏิบัติเป็นก่อน ถ้าปฏิบัติไม่เป็น ไข่โธ! มันป๋นหัวตายเลย

หลวงปู่มั่นบอกว่า มันจะเตะมันจะถีบกัน

คือมันเตะกระเด็นเลย แล้วมันถีบหงายท้องเลย แล้วถ้าไม่มีवासนานะ “เลิกดีกว่า” ถ้า มีवासนาท่านก็คุ้มครองดูแล แล้วพยายามทำเต็มที่ขึ้นไป

ฉะนั้น เวลาฝึกหัดมันต้องฝึกหัดอยู่ที่वासนาของคน ถ้าवासนาของคนนะ ฉะนั้น หลวง ปู่มั่นท่านดูของท่านไว้แล้วว่าผู้ที่จะมาสืบทอดมาอย่างไรไปอย่างไร ฉะนั้น เวลาหลวงตาพระ มหาบัวเข้าไปหาท่าน ท่านถึง ไข่โธ! ทั้งพอใจ ทั้งภูมิใจ เพราะท่านรออยู่แล้ว แล้วพอเข้าไปแล้ว ท่านก็อบบรมบ่มเพาะจนเป็นพระอรหันต์

ฉะนั้น ย้อนกลับมาที่คำถามใจ “หนูพิจารณาอาการด้วยการท่องพาจิตคะ ท่องบ่นคะ ท่องธรรมคะ” ปริยัติใจ

ท่องมันก็ความจำเรานี่ สัญญานี้ไง มันก็เป็นเรื่องโลกๆ นี่ไง แต่คนปฏิบัติไม่ควร ต้องปฏิบัตินะ เพราะว่าเราก็พยายามปลุกระดมให้คนปฏิบัติเหมือนกัน แต่ถ้าปฏิบัติแล้วให้กิเลสมันหลอกว่าบรรลุดุธรรมๆ มันเศร้าใจใจ

เราจะบรรลุหรือไม่บรรลุดุธรรมนั่นเรื่องหนึ่งนะ แต่เราทำคุณงามความดี ความดีเป็นของเรา ทำความชั่วก็เป็นของบุคคลที่ทำชั่วนั้น แต่การปฏิบัติ ถ้าหลงตาพระมหาบัวท่านพูดประจำ

**ทำความสงบของใจ ทำความสงบของใจเข้ามา ทำให้ไม่เป็น สมาธิห้วงตอ คร่อมตอไว้นั้นสมาธิห้วงตอ ถ้าสมาธิห้วงตอมันเป็นมิจจาสมาธิ มันจะเป็นปัญญาไปได้ อย่างไร ทำสมาธิไม่เป็น ทำสมาธิไม่เป็นแล้วมันจะเกิดภาวนามยปัญญาต่อเนื่องไปได้ อย่างไร**

แต่ในการประพฤติปฏิบัติๆ การท่องจำท่องพาจิตมันก็เป็น การท่องบ่น ที่นี้การท่องบ่น

ก็กลางพระพุทธานุศาสน์ ศาสนาจะเจริญอีกหนหนึ่ง เจริญโดยหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น ท่านประพฤติปฏิบัติจนถึงที่สุดแห่งทุกข์ด้วยอำนาจวาสนาบารมีของท่าน เวลาท่านฝึกหัดๆ มาอบรมบ่มเพาะขึ้นมา ได้หลงตาพระมหาบัวเป็นธรรมทายาท เป็นพระอรหันต์ เป็นลูกศิษย์ของท่าน

หลงตาพระมหาบัวท่านเขียนตำราเลย **ปัญญาอบรมสมาธิ** ปัญญาอบรมสมาธิก็การท่องบ่นอย่างนี้ ถ้ามีสติปัญญามันเป็นปัญญาอบรมสมาธิ

อบรมสมาธิก็เหมือนคำถาบันนี้เลย พาท่องจิตไปดูในกาย ฐานกาย เขว่ว่านะ ฐานกายนี้ดูฐานกาย ดูไป

ใช่ เราไม่ใช่บอกว่าผิดนะ เราบอกว่า อยากให้ชาวพุทธทุกคนได้ฝึกหัดปฏิบัติ อยากให้ชาวพุทธทุกคนได้สมบัติ

ศาสนานี้เป็นสาธารณะ เป็นธรรมและวินัยของชาวพุทธ พุทธบริษัทเป็นเจ้าของศาสนาทั้งสิ้น แล้วใครฝึกหัดประพฤติปฏิบัติได้มากได้น้อย หัวใจดวงนั้นจะเป็นประโยชน์กับหัวใจผู้ประพฤติปฏิบัตินั้น

เราไม่ได้คัดค้านการประพฤติปฏิบัติ เราปลุกกระดมตลอดให้ปฏิบัติๆ แต่ปฏิบัติแล้วต้องให้เป็นสัมมาทิฐิให้มันถูกต้องชอบธรรม ให้มันเป็นผลประโยชน์ เห็นไหม

อาหารที่เป็นคุณประโยชน์กับร่างกาย ไม่ใช่กินสารพิษ อาหารเคมีที่มันมีแต่ความพิษ มันมีแต่พิษภัย มันจะไปทำลายสุขภาพมันนะ

การปฏิบัติ ปฏิบัติมันต้องเจริญขึ้น ปฏิบัติมันต้องดีขึ้น

ปฏิบัติแล้ว “บรรลุธรรม” บรรลุธรรมคือมันตัดแล้ว ก็บรรลุธรรมก็จบแล้วไง ก็เราบรรลุธรรมแล้ว แล้วบรรลุอะไรละ เอ็งบรรลุอะไรละเอ็งบรรลุธรรมนี้ ญูก็อยากรู้เหมือนกันว่าเอ็งมีความรู้อะไรละเอ็งบรรลุธรรม

“อ้าว! ก็บรรลุธรรมแล้ว ก็ไม่อยากรัง ไม่อยาก ไม่ต้องการ ไม่ปรารถนาอะไร นี่บรรลุธรรม”

หา?

โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล มันต้องเป็นโลกียปัญญา โลกุตตรปัญญา

ปัญญาของเราที่พาจิตท่องมันเป็นปัญญาอบรมสมาธิ เราไม่ได้บอกว่าการปฏิบัติมันผิด แต่เขาบอกว่า “เวลามันพิจารณาไปแล้ว ภายนี้ไม่ใช่เรา เราไม่ใช่กาย กายมันเกิดเอง มันเสื่อมเอง”

คำพูดมันฟ้องหมด “มันไม่ใช่เรา มันเกิดเอง”

มันเกิดเองที่ไหน มันเกิดเองได้อย่างไร มันเกิดเอง เอ็งเกิดจากใครละ เอ็งจะเกิดจากท้องพ่อท้องแม่ เอ็งเกิดจากท้องแม่มีงั้นนะ แล้วจิตละ จิตเกิดจากเวรจากกรรมนะ เพราะอะไร

เพราะถ้าเอ็งไม่เกิดจากท้องแม่ เอ็งก็ไปเกิดเป็นอย่างอื่นไง ผลของวิญญะ เกิดเป็น  
เดรัจฉานก็ได้ เกิดเป็นเทวดาก็ได้ เกิดเป็นอินทร์ เป็นพรหมก็ได้ เพราะกำเนิด ๔ กำเนิด ๔ จาก  
จิตที่เวียนว่ายตายเกิดในวิญญะ

“นี่มันเกิดเอง”

**กุสลา ธมฺมา อกุสลา ธมฺมา** มันไม่เกิดเองหรอก มันต้องมีที่มาที่ไป มันเกิดเองได้  
อย่างไร เกิดเองนี่มันตัดตอนแล้ว เกิดเองไม่มีรากมีฐาน

“เกิดเองมันก็ไม่มีกิเลสไง เพราะกิเลสมันเป็นตัวหนึ่ง ใจความคิดนี่เกิดเอง มันเกิดเอง  
มันไม่มีกิเลสหรอก มันเกิดเอง แล้วมันก็เสื่อมไปเอง”

หา?

มันมีที่มาที่ไปทั้งนั้น ถ้าเป็นวิทยาศาสตร์ เป็นโลก เกิดจากพ่อจากแม่ แต่สำหรับเรา  
นี้ ไซ้ เกิดจากพ่อจากแม่ เราก็อยอมรับ เกิดจากพ่อจากแม่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิด  
จากนางมหายา พระเจ้าสุทโธทนะเป็นพ่อ ก็เกิดจากพ่อจากแม่ เพราะเกิดเป็นมนุษย์ เกิด  
เป็นภพเป็นชาติไง แล้วเราจะล้างภพล้างชาตินะ มันผูกฝั ง มันผูกมัดขนาดไหน

สัญชาตญาณของสัตว์ สัตว์เวลามันมีลูก ใจโฮ! อย่าไปแตะมันนะ สัตว์ที่มันดุร้าย ถ้ามี  
ลูก เข้าใกล้มันทำอันตรายเลย สัญชาตญาณของความผูกพันระหว่างแม่กับลูก พ่อกับลูก นี่ภพ  
ชาตินี้

ฉะนั้น พ่อแม่ถึงเป็นพระอรหันต์ของลูกเพราะให้ชีวิตนี้ ชีวิตนี้มีค่ามาก แต่ชีวิตนี้มัน  
เกิดภพนี้ภพเดียวหรือ เกิดเองหรือ

ฉะนั้นบอกว่า การปฏิบัติ อยากให้ปฏิบัติให้มันฉลาด ให้มันรู้ดีขึ้น

ฉะนั้น การฝึกหัดนี้ วิธีการปฏิบัติทั้งหลาย ถ้าเป็นทางโลกใช้สติปัญญานี้ หลวงตาพระ  
มหาบัวท่านเขียนเป็นตำราไว้เลย ท่านเทศน์ไว้เองว่า “ปัญญาอบรมสมาธิ”



หลวงปู่ดูลย์ท่านบอกให้ดูจิตๆ ดูจิตๆ จนมันสงบระงับไป ความคิดทั้งหลายมันต้องหยุดคิด การหยุดคิดก็ต้องใช้ความคิด

เพราะมันไม่ใช่เกิดเองไง นี่ไง หยุดคิดๆ จะหยุดอย่างไรละ

หยุดคิดก็ต้องใช้ความคิด ความคิด คิดเพื่อให้หยุดคิด นี่คือปัญญาอบรมสมาธิ แล้วถ้าจิตเห็นจิตนั่นนะจิตเห็นสติปัฏฐาน ๔ อันนั้นเป็นอีกระดับหนึ่งนะ

นี่เราพูดถึงว่า การท่องจำนี้เป็นภาคปริยัติ เป็นคัมภีร์ ในพระพุทธศาสนา ชาวพุทธเรามีการศึกษา ศึกษาพระพุทธศาสนา ศึกษามาแล้วเป็นความรู้ นี่โลกียปัญญา นี่เป็นภาคปริยัติ เป็นคัมภีร์

เวลาหลวงตาพระมหาบัวท่านเรียนจนจบมหา เรียนมาเพื่อเป็นคัมภีร์ แต่ท่านตั้งใจไว้เลยว่าจะไม่เป็นอาจารย์สอน เรียนมาเป็นคัมภีร์แล้วจะประพฤติปฏิบัติเป็นวิปัสสนาธุระ

หลวงปู่ดูลย์นี่วิปัสสนาธุระ หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นนี่วิปัสสนาธุระ

ถ้าวิปัสสนาธุระ คัมภีร์ วิปัสสนาธุระ ปริยัติ ปฏิบัติ เวลาปฏิบัติต้องให้มันเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา แต่เวลาปฏิบัติเริ่มต้น ท่องจำมามันก็ต้องท่องจำนะ ไม่ท่องจำจะเริ่มต้นอย่างไร ถ้าท่องจำมามันก็เป็นคัมภีร์ เพราะท่องจำ

ถ้ามันสงบระงับ ถ้าท่องจำ การท่องพาจิตภาวนามันก็เป็นปัญญาอบรมสมาธิ เพราะวุฒิภาวะสถานะของจิตมันเป็นปุถุชนเป็นมนุษย์ มันอยู่ในโลกียะ มันเป็นคัมภีร์ ถ้าทำความเข้าใจเข้ามาๆ ถ้าจิตมันสงบระงับถ้ายกขึ้นสู่วิปัสสนา นี่วิปัสสนาธุระ มันวิปัสสนาธุระมันก็ไปอีกชั้นหนึ่งไง

เราไม่ปฏิเสธการปฏิบัติ เราปลุกกระดมให้ปฏิบัตินะ แต่ปฏิบัติแล้วเราอยู่ในคัมภีร์หรือวิปัสสนาธุระ ชัดๆ

ถ้าเป็นการปฏิบัติก็โลกียะไง โลกียะ คั่นถุระ ก็คิดแบบวิทยาศาสตร์ คิดแบบโลก คิดแบบเรา คิดแบบมีการศึกษา คิดแบบมีผู้รู้ แต่ไม่รู้จักกิเลสหรอก จิตมันยังไม่สงบมันไม่รู้จักกิเลสหรอก แล้วมันเห็นกิเลสไม่ได้ด้วย แล้วไม่รู้จักกิเลส ไม่เห็นกิเลส ขำระกิเลสไม่ได้

จิตสงบแล้วยกขึ้นสู่วิปัสสนา ถ้ามันเห็นนะ วิปัสสนาธุระจะเกิด โลกุตตรปัญญาจะเกิด

อันนี้พูดถึงคำถาม คำถามเขาบอกว่า...มันไม่ใช่คำถามด้วย เขาบอกเป็นความเห็นของเขา แล้วหลวงพ่อดูเห็นด้วยหรือไม่

เห็นด้วยในการปฏิบัติธรรม เห็นด้วยโดยความเป็นชาวพุทธแล้วฝึกหัดปฏิบัติ แล้วเห็นด้วยการประพฤติปฏิบัตินี้มันเป็นการปฏิบัติเป็นปัญญาอบรมสมาธิ มีผลนะ มันเข้าใจ มันมีความสุข มันมีความเข้าใจ อย่างที่ว่าเขาเข้าใจ “มันเกิดเองดั่งเอง”

โอ้โฮ! ถ้าเกิดเองดั่งเอง ครูบาอาจารย์ท่านรับไม่ได้เลย มันต้องมีที่มาที่ไปทั้งสิ้น

ฉะนั้นบอกว่า ถ้ามันเกิดเองดั่งเอง ถ้ามันมีผลกระทบ จิตมันแยก มันเข้าใจไปหมดเลย มันดับลงทั้งสิ้น หลวงพ่อมีความเห็นว่อย่างไร

ปัญญาอบรมสมาธิคือปัญญาอบรมให้เราสุขสงบ ปัญญาฝึกหัดใหม่ ปัญญาอบรมสมาธิคือให้เรามีความสุขขึ้นน้อยลง ปัญญาอบรมสมาธิคือเอาธรรมะพระพุทธเจ้ามาเทียบเคียงกับความคิดความเห็นของเรา

ความคิดความเห็นของเรากิเลสมันปลุกระดม แล้วเราก็ฝึกหัดโดยที่คั่นถุระ ศึกษาธรรมะของพระพุทธเจ้ามาแล้วเทียบเคียงว่า ความคิดของเรากับธรรมะ ถ้าเอามาพิสูจน์กัน กิเลสมันแพ้มันด้นะ พอกิเลสมันแพ้มันด้นก็สงบตัวลงๆ เป็นปัญญาอบรมสมาธิ แล้วทำอย่างที่ยอมทำนี่แหละ ทำต่อเนื่องไปๆ อย่างนี้

คำว่า “อย่าทิ้ง” เพราะอะไร เพราะเวลาปฏิบัติไปแล้ว “บรรลุมรรค” บรรลุมรรคก็จบไป บรรลุมรรคก็ว่างไป เพราะฉันสำเร็จแล้ว เหมือนทานข้าวเสร็จก็จะเก็บสำรับ

ทานข้าวอยู่แล้วยังทานข้าวต่อไป ทานข้าวเรื่อย ๆ ทานจนอิ่มแปล้ ทานจนทานไม่ได้ เราจะรู้เองว่า เวลาขณะเริ่มต้นทานข้าวกับกำลังอร่อย กับกำลังจะอิ่มนี่มันเป็นอย่างไรรู้ กับกำลังที่จะสิ้นนี้มันเป็นอย่างไรรู้ นี่ทานข้าวๆ “บรรลุลหฺม” เก็บสำหรับเลย ก็เลยครึ่งๆ กลางๆ ใจ

ใจเย็นๆ เราไม่คัดค้านการปฏิบัติ แต่การปฏิบัติ คันถุระ วิปัสสนาธุระ โลกียะ โลกุตระ ปัญญาอบรมสมาธิกับภาวนามยปัญญา เวลามันละเอียดลึกซึ้งเข้าไปมันชัดเจนทั้งนั้นนะ แล้วถ้ามันชัดเจน อย่างนั้นเราถึงจะเห็นชอบด้วย

ฉะนั้นถามว่า หลวงพ่อมีความเห็นอย่างไร

มีความเห็นอย่างนี้ เราไม่คัดค้าน เพราะเราอยากให้ปฏิบัติ เราอยากให้ฝึกหัด แต่อย่าทิ้ง ทำต่อเนื่องไป เพราะการปฏิบัตินี้ในความเห็นเราคือปัญญาอบรมสมาธิ

เพราะยังไม่มีสมาธิ ยังไม่มีสมถกรรมฐาน มันยังแยกโลกียะกับโลกุตระไม่ได้ ถ้ามีสัมมาสมาธิจิตตั้งมั่นแล้วเห็นสติปัฏฐาน ๔ ตามความเป็นจริง มันเห็นกิเลส มันวิปัสสนา มันฆ่ากิเลส กิเลสตาย สังโยชน์ขาด เออ! อย่างนี้เราถึงยอมรับ เพราะเวลามันฆ่า มันนิโรธ มันดับ มันมีขณะ มันมีข้อเท็จจริง สมบูรณ์แบบในอริยสัจ สมบูรณ์แบบในพระพุทธศาสนา

วิธีการปฏิบัติได้ทุกๆ อย่าง ได้หมดนะ แต่เวลาในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าบอก สุภทฺทะเง “ศาสนาไหนไม่มีมรรค ศาสนานั้นไม่มีผล” อริยสัจมีหนึ่งเดียว เหมือนกันหมด แต่วิธีการหลากหลาย ผลของมันคือนิโรธ ขณะดับทุกข์ด้วยมรรค ๘ จบ

ถาม : เรื่อง “อยากช่วยประหยัดแต่กลัวบาปคะ”

กราบหลวงพ่อก่อน แม่ของโยมจะฝากซื้อลอตเตอรี่จากแอปเปิ้ลตังในมือถือของโยม เพราะจะได้ราคาแปดสิบบาท แต่ถ้าซื้อข้างนอกจะร้อยบาท แม่โยมซื้อเยอะทุกงวด โยมซื้อให้แม่จะบาปไหมหลวงพ่อก่อน

โยมบอกแม่ว่า ไม่ซื้อให้แล้ว กลัวบาป

แม่บอกว่า ช่วยแม่ประหยัดไม่เป็นไร

โยมเลยถามหลวงพ่่ว่าทำอย่างไรดีคะ ไม่ซื้อหรือว่าซื้อให้ดีคะ บอกให้เลิกคงยากค่ะ  
หลวงพ่อกกราบขอพระคุณ

ตอบ : ใ้บ่บอกว่าเวลาซื้อลอตเตอรีจะซื้อให้แม่ๆ ถ้าซื้อให้แม่ก็แปดสิบบาท แม่ซื้อเองก็ร้อยบาท

การเล่นการพนันก็ผิดศีล ๕ อยู่แล้ว การผิดศีล ๕ ศีล ๕ มันผิด

ฉะนั้น เวลาเราซื้อ เราเล่นการพนันหรือไม่เล่นการพนัน แล้วเวลาจะพูดให้แม่เข้าใจ แม่จะเข้าใจเป็นไปไม่ได้ ถ้าแม่เข้าใจเป็นไปไม่ได้ แล้วแม่จะเลิกสิ่งนี้ไม่ได้

ถ้าเป็นการช่วยประหยัด นี่พูดถึงว่าการประหยัดมัธยัสถ์ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนเลย หาเงินมาได้หนึ่งบาท เลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่สสิ่งหนึ่ง ทำธุรกิจสสิ่งหนึ่ง เลี้ยงเราสสิ่งหนึ่งที่เหลือถึงได้ฝังดินไว้

นี่ก็เหมือนกัน สิ่งที่ว่าให้ประหยัดมัธยัสถ์ ประหยัดมัธยัสถ์ประหยัดอย่างไร

ฉะนั้น สิ่งที่ว่าถ้าให้แม่เลิกไม่ได้ การซื้อให้แม่ว่าเป็นการประหยัดของแม่

แต่ความประหยัดมันประหยัดนะ ทุกอย่าง เห็นไหม อิทัปปัจจยตา เพราะมีเหตุนี้ถึงมีอย่างนี้ เพราะมีเหตุนี้ถึงมีอย่างนี้ มันไม่มีอะไรลอยฟ้ามาหรอก ฉะนั้น เกิดเป็นแม่เป็นลูกกันก็เรื่องหนึ่งแล้ว แม่ให้ช่วยประหยัดเงินยี่สิบบาทต่อไป นี่มันอิทัปปัจจยตา

ฉะนั้น ถ้าจะซื้อให้หรือไม่ซื้อให้ เราก็ดูความสมควร

แต่บอกว่าบอกให้แม่เลิกก็เป็นไปไม่ได้ ถ้าให้แม่ซื้อเองก็ร้อยหนึ่ง ถ้าซื้อให้แม่ก็แปดสิบประหยัดใบละยี่สิบบาท

อยู่ที่ความเหมาะสม อยู่ที่เราพิจารณาของเราจะ

ฉะนั้น ใ้เรื่องเล่นการพนันมันก็ไม่ถูกต้องชอบธรรมอยู่แล้ว แต่ถ้ามันเป็นการประหยัดมัธยัสถ์ให้พ่อให้แม่ ยี่สิบบาทนะต่อไป เราจะประหยัดหรือไม่ประหยัด

แล้วนิสัยหรือความเป็นไปเราก็ทำตัวเราให้ดี แล้วเราก็อยู่ในศีลในธรรม แล้วพ่อแม่ก็ดูเราจริงๆ พ่อแม่ก็ดูลูกอยู่นั่นแหละ พ่อแม่ซื้อหอยก็ไม่ได้อยากให้ลูกซื้อ อยากให้ลูกมีเงินมีทอง ใ้ลูกไม่ซื้อก็อยากให้แม่ไม่ซื้อ ใ้แม่จะซื้อ ใ้ลูกไม่ซื้อ แต่เราต้องยืนยันว่าไม่ซื้อ ไม่ใช่ถามว่า “หลวง พ่อ แม่ซื้อห้าใบ หนูซื้อสิบใบได้หรือเปล่า”

ไปๆ มันไปหมดนะ แต่เราก็ต้องมีสติปัญญาดูแลรักษาหัวใจของเรา นี่เป็นคำถามหนึ่งนะ

ดูคำถามนี้

ถาม : เรื่อง “สัมมาอาชีวะ”

กราบนมัสการหลวงพ่อก่อน ลูกไม่ได้ทำงาน เลี้ยงชีพด้วยรับเงินของบุคคลที่ประกอบอาชีพหนึ่ง โดยอาชีพนั้นไม่ได้บริสุทธิ์ร้อยเปอร์เซ็นต์ เช่น ไม่ได้ทำประกันสังคมให้ลูกจ้างหรือไม่ได้ตรงไปตรงมากับลูกค้าบ้างในบางครั้ง ซึ่งการหาเงินของเขา เขาหาเพื่อให้เราได้ใช้รักษาความเจ็บป่วยและปัจจัย ๔ ของเราเป็นหลัก คือตั้งใจหาเพื่อเลี้ยงดูแลเรานั่นเอง ลูกเลี้ยงชีพ มีอาหารการกิน มีที่หลับที่นอนจากการให้ของเขา และอาจได้รับเงินอื่นๆ มาอีกเพื่อใช้จ่ายในอนาคต เช่น มรดก

ขอความเมตตาถามดังนี้

๑. การรับของลูกนี้ถือว่าการรับที่บริสุทธิ์ไหม ถ้าไม่บริสุทธิ์จะเป็นโทษประการใดเจ้าคะ
๒. การเลี้ยงชีพของลูกแบบนี้ถือว่าเป็นสัมมาอาชีวะไหมเจ้าคะ
๓. ในอนาคตลูกไปบวชเป็นชีเพื่ออยู่ปฏิบัติในวัด จะสามารถรับปัจจัยจากท่านนี้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ และค่ารักษาพยาบาลได้หรือไม่เจ้าคะ ถือว่าบาปไหม เพราะเรารู้ที่มาของปัจจัยว่าไม่ถูกต้องร้อยเปอร์เซ็นต์

กราบขอพระคุณหลวงพ่อก่อนเจ้าคะ

**ตอบ :** เวลาของคน เวลาความคิดของคนมันสุดโต่ง เวลาสุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่งมันผิดทั้ง สองข้าง

เวลาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อัมมจักขุ ไง **เทวเม ภิกขเว ทาง สองส่วนไม่ควรเสพ ทางสายกลางในพระพุทธานุศาสนนา**

ทางสายกลางในพระพุทธานุศาสนนา แต่พวกเราก็กิเลสหนา พอกิเลสหนา ทางสายกลาง ตรงไหนล่ะ ถ้าพอใจนะกลาง ไม่พอใจก็ไม่กลาง

นี่ก็เหมือนกัน สิ่งที่ว่าเราเลี้ยงชีพโดยเงินอุดหนุนขององค์กรหนึ่งแล้วเขาไม่บริสุทธิ์ๆ ไม่บริสุทธิ์แต่เขาก็มีเจตนาเพื่อจะดูแลบุคลากร สิ่งที่เราได้มาๆ เราได้มาโดยกฎกติกาขององค์กร นั้น ถ้ามันรู้อย่างนี้ การรับมันจะเป็นความบริสุทธิ์ใหม่

ความบริสุทธิ์ของใคร

ความบริสุทธิ์นะ มันบริสุทธิ์ของพระอรหันต์ พระอรหันต์นะ มันบริสุทธิ์ล้านเปอร์เซ็นต์ มันล้านเปอร์เซ็นต์ตรงไหน ล้านเปอร์เซ็นต์ตรงสติวินัย ไม่มีเจตนาใดๆ ทั้งสิ้นในหัวใจดวงนั้น แต่กิริยาข้างนอกอีกเรื่องหนึ่งเลยนะ เพราะออกมาที่ชั้น

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเหมือนกัน เพราะเวลาเราอยู่ทางโลกใจ เวลามันสุดโต่งมันก็สุดโต่ง คิดอย่างนี้เลย มันมีคนเขียนไปถามพระ เราฟังแล้วงงเลยนะ เขาบอกว่าเขาไปปล้นมา มาเลี้ยง พ่อเลี้ยงแม่นี้เป็นบาปไหม เขาบอกเขาเป็นไหมบาป เพราะเขามาเลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่ด้วยการปล้น มา

โอ้โฮ! เราฟังแล้วงงเลยนะ ปล้นมันก็เป็นบาปปล้นชิง มันจะไม่บาปได้อย่างไร แต่เขา บอกเขาเอามาเลี้ยงพ่อแม่เขา นี่คนถามพระอย่างนี้ก็มีนะ นี่สุดโต่งทั้งสองข้างไ

ในสมัยพุทธกาล นางที่ว่าเป็นนางงามกลางเมือง โสเภณีเขาสมัยโบราณเป็นที่เชิดชูใน อาชีพนี้ แล้วคนจะเป็นนางงามกลางเมืองได้ต้องนางสาวจักรวาลนะ ต้องงามที่สุด ต้องสวยที่สุด

คืนละกหาปนะอะไรนะ แล้วเขาเอาเงินไปสร้างวัดถวายพระพุทธเจ้า นี่คืออาชีพเขา ถ้าอาชีพเขา

แต่ของเรามันเป็นเงินไม่บริสุทธิ์ มันเป็นอาชีพเขา แล้วเขาทำของเขา ย้อนกลับมาที่คำถามนี้ไง องค์กรๆ องค์กรก็ทำของมัน มันก็เป็นองค์กรของเขา แล้วเวลาเราไปรับขึ้นมา “การรับของลูกนี้ถือว่าเป็นความบริสุทธิ์หรือไม่ ถ้าไม่บริสุทธิ์ จะมีโทษประการใด”

เขาให้ชีวิตแล้ว เขาให้ความเป็นอยู่กับเรา สิ่งที่ได้มาเราก็รับรู้ สิ่งที่เรารับรู้เพราะอะไร เพราะเราไปรู้เขาใจว่าเขา หนึ่ง ไม่เสียภาษี เขาทำไม่ถูกต้อง

เราดูข่าวนะ สะอึกเลยนะ ทางวิชาการเขาพูด ธุรกิจได้ดินเมืองไทยเมื่อก่อน ๕๐ เปอร์เซ็นต์ ตอนนี้ ๖๐ แล้วธุรกิจในประเทศไทย ๕๐ เปอร์เซ็นต์เสียภาษี ๔๐ เปอร์เซ็นต์เสียภาษี ๖๐ เปอร์เซ็นต์อยู่ได้ดิน บริสุทธิ์ไหม

โลกนี้เราร้อนนัก โลกนี้ฟลิกแพลงนัก แล้วเราจะบอกว่าต้องบริสุทธิ์ผุดผ่อง มันจะเป็นสัมมาอาชีพะ

มันเป็นสัมมาอาชีพะที่จจริตนิสัยเรา มันเป็นสัมมาอาชีพะที่เราตั้งสติ ตั้งสติปัญญาของเราว่าเราไม่ทำไปกับเขา เราเห็นแล้ว เห็นเขาทำแล้วก็จะไปกับเขา เขาจะมั่งมีศรีสุข เขาจะร่ำรวยอย่างใด กรรมของสัตว์ **สพฺเพ สตุตา** สัตว์ทั้งหลาย เราไม่ไปหาเวรหากรรมใส่เราถ้าจิตใจเรามีสติปัญญาเท่าทันกิเลสในใจของตน

พระพุทธศาสนา ปัจจัตตัง สันทิฏฐิโก สอนเฉพาะจิตดวงนั้น สอนสังคมด้วย เป็นประเพณี เป็นวัฒนธรรม แต่เวลาจะประพฤติปฏิบัติ จิตดวงนั้นเป็นผู้ที่จะเข้าถึงจิตดวงนั้น ฉะนั้นเวลาจิตดวงนั้นจะเข้าถึงจิตดวงนั้น

ทีนี้มันยังไม่ได้ภาวนาไป คิดว่า ๑. มันจะเป็นบาปไหม ๒. มันจะเป็นสัมมาอาชีพะไหม ๓. ต่อไปอนาคตจะไปบวชชี่ ถ้าบวชชี่แล้วมันจะปฏิบัติแล้วมันจะพ้นจากทุกข์หรือไม่ เพราะเริ่มต้นขึ้นมาเราดำรงชีพมาด้วยความไม่บริสุทธิ์

มันบริสุทธิ์ในปัจจุบันนี้

เราพูดถึงบ่อย มันมีชาวประมงเขาไปทำประมงในทะเลแล้วเกิดพายุที่รุนแรง ฉะนั้นพายุรุนแรง เขารู้อยู่แล้ว เขาเป็นชาวประมง เขาอยู่เผชิญกับทะเลมา เขารู้เลยว่าถ้าอย่างนี้มันไม่รอดหรอก พอไม่รอดนะ เขาตั้งสัจจะอธิษฐานเหมือนพระกรรมฐาน พระกรรมฐานเขาเรียกว่าวิริติ วิริติคือวิริติเอา คือตั้งใจเดี๋ยวนั้น ตั้งใจว่าเราจะทำล้านเปอร์เซ็นต์

ฉะนั้น คนเรามันใกล้ตายอยู่แล้ว คนมันกลัวตายมันอธิษฐานเลยว่า “เราจะถือศีล ๕ ด้วยความบริสุทธิ์” ชาวประมงนั้น นี้อยู่ในพระไตรปิฎก แล้วพายุนั้นก็มาเต็มที่แล้ว เขาก็เสียชีวิตจากพายุนั้น

ฉะนั้น พวกญาติโยมก็ไปถามพระพุทธเจ้าว่าไอ้ชาวประมงนี้มันไปเกิดที่ไหน เพราะมันบาปขนาดนี้

พระพุทธเจ้าบอกไปเกิดบนสวรรค์

โอ้โฮ! โลกแตกนะสิ ก็เขาฆ่าสัตว์ เขาไปตีฉนวนปลาเต็มลำเรือ เขาผิดศีลนะ แล้วเขาจะไปสวรรค์ได้อย่างไรละ แต่ขณะวิริติแล้วจิตมันมีสัจจะมีความจริง เอาตรงนั้นนะ แล้วเขาสิ้นชีวิตตรงนั้น เขาไปสวรรค์นะ ในพระไตรปิฎก

ฉะนั้น เวลาพูดอย่างนี้ไม่ใช่พูดให้คนประมาท เราก็อีกนะ เราเตือนพระหลายๆ องค์มาก เขาเป็นพระที่ไม่รับผิดชอบ เขาเทศนาว่าการว่า พวกเรายังหนุ่มยังสาวสนุกครึกครื้นให้เต็มที่แล้ว เวลาแก่เฒ่าเราค่อยภาวนา ภาวนาแล้วเป็นพระอรหันต์เลย เพราะการภาวนาง่ายๆ

หนุ่มสาวนั่งยังทนไม่ไหวเลย แล้วถ้าไปแก่เฒ่ามันจะไปไหนละ อันนี้เราก็ไม่เห็นด้วย

เราให้เห็นด้วยว่า เราอยู่ในท่ามกลางทางสายกลางในพระพุทธศาสนา ทางมัคโค ทางอันเอก สิ่งใดที่มันเป็นสุดวิสัย เราเองเราไม่อยากจะเป็นอย่างนั้น แต่เป็นความสุดวิสัย



เราพูดถึงเรื่องกรรม เวลากรรมนะ กรรมคือความสุขวิสัย แต่ถ้าไม่สุขวิสัยเราจะไม่ทำ เราทำคุณงามความดีของเรา ถ้าสุขวิสัยเราก็ไม่ทำ แต่สิ่งที่มันบังคับ มันจำเป็นอย่างนั้นนะมันเป็นเรื่องสุขวิสัย ถ้าสุขวิสัยนะ

เวลาพระปฏิบัติ เวลาปฏิบัติเขาบอกว่าไฉนนั้นก็ไม่ได้

เราบอกว่า ให้ถืออุตงค์ ให้ตั้งสัจจะ เว้นไว้แต่...

หลวงตาพระมหาบัว เราจำของท่านมา เวลาท่านถือเนสัชชิกท่านไม่ยอมลุกจากที่นั่น เว้นไว้แต่หลวงปู่มันเจ็บป่วย สอง พระในวัดถ้ามีอุบัติเหตุ

จะหยุดได้ ๒ ข้อ

๑. คือหลวงปู่มันเจ็บไข้ได้ป่วย จะต้องลุกขึ้นไปดูแลท่าน

๒. พระในวัดมีปัญหา จะไปดูแล

นอกนั้นไม่ได้ นั่งจนจะเป็นจะตาย ไม่มีทาง เว้นไว้แต่เรื่องสุขวิสัย เว้นไว้แต่สิ่งที่เราทนไม่ได้ไง

เราเป็นลูกศิษย์หลวงปู่มัน แล้วหลวงปู่มันเจ็บไข้ได้ป่วย เราจะบอกว่า “ฉันภาวนาอยู่นะ นักปฏิบัติ กำลังปฏิบัติเลย จะบูชาพระพุทธเจ้า” ก็เลสนี้ร้ายนัก

คำถามก็เหมือนกัน ฉะนั้น สิ่งที่เราได้รับเงินอุดหนุนจากองค์กรนี้ เราก็ได้รับอุดหนุน เพราะทำให้ชีวิตเราดำเนินมาได้ แล้วถ้าเป็นไปได้ เราหาของเราได้เอง แล้วเราบอกว่าทุนอันนี้ไปให้คนอื่นก็ได้

เราไม่เขียนด้วยมือแล้วลบด้วยเท้า เราจะไม่ไปทำลายใคร เราจะไม่ไปแตะต้องคนที่มีความกับเรา เราจะเห็นดีเห็นงาม เราจะรู้ได้อย่างไร ปล่อยเขาไป แล้วถ้าเราแก้ไขสิ่งใดได้เราก็แก้ไข

แต่อย่างที่พูดเมื่อกี้เนี่ย เราดูข่าว โอ้โฮ! สะอึกเลยนะ ธุรกิจในเมืองไทย ๕๐ เปอร์เซนต์  
อยู่ใต้ดิน ๕๐ เปอร์เซนต์อยู่บนดิน ตอนนี้จะไป ๖๐ ๔๐ แล้ว เขาถึงพยายามจะออกกฎหมาย  
จะทำได้ให้ธุรกิจนี้ให้ตามความถูกต้องชอบธรรม นี่ประเทศไทยนะ

นี่คือชีวิตของเราคนเดียว เราคิดเอง เราแก้ไขเอง เราทำเพื่อความเป็นอยู่และชีวิตของ  
ตน เอวัง